

مسجد؛ حریم بهاری آسمان

مسجد خانه باصفای آن دوست دیرآشنا؛ قطعه‌ای از بهشت خدا که بر روی زمین جا مانده و همان کعبه‌ای است که می‌توان نفس شناور خدا را در هوایش بویید.

مسجد خانه باصفای آن دوست دیرآشنا؛ قطعه‌ای از بهشت خدا که بر روی زمین جا مانده و همان کعبه‌ای است که می‌توان نفس شناور خدا را در هوایش بویید.

به گزارش خبرگزاری فارس از تبریز، مناره‌ها، با قامتی افراشته، به معراج می‌روند تا پیام ملکوتی آفتاب را به شب‌های دیجور کفر، برسانند. ایوان‌ها، سرشار از گل بوته ذکر ملائک‌اند و شاپرک‌های قدسی اذان، در حوالی مأذنه‌ها، بال و پر می‌زنند.

اینجا مسجد است؛ خانه باصفای آن دوست دیرآشنا؛ قطعه‌ای از بهشت خدا که بر روی زمین جا مانده است؛ همان کعبه‌ای که می‌توان نفس شناور خدا را در هوایش بویید.

اینجا حریم بهاری حضور آسمان است. سقف حرمش، از پیچک سبز مناجات پوشیده است و امتداد ستون هایش، به عقیق قلب‌های مؤمنین اتصال دارد. اینجا حیاط خلوت هستی است تا طفل معصوم روح، پای از تنگنای دایره دنیا بیرون گذارد.

*از فرش تا عرش

معماری قدسی، بیش از هرچیز در وجود مسجد متجلی است که به خاطر خصلت تقدس بخش و وحدت آفرین خویش، انسان را به رؤیای ازلی اش که به پیش از هبوط وی از بهشت مربوط است، پیوند می‌زند.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، پیش از آنکه بر 171#&فرش؛ نماز گزارد، در بارگاه الهی 171#&عرش؛ نماز اقامه کرده بود و با تقدس بخشیدن دوباره به فرش، به عنوان بازتابی از عرش، زمین را به جایگاه دیرین آن باز گردانید. در واقع، زمین به واسطه سجده کامل‌ترین مخلوق خداوند، پاک و مطهر شد.

مسجد، به تبعیت از خانه کعبه، قبله مسلمانان در هر شهر است که همه نقاط پیرامون را به سوی مرکز فرا می‌خواند و همه مردمان که در گوشه و کنار پراکنده‌اند، در این خانه به وحدت، ثبات و آرامش می‌رسند و روحشان در پیوند درونی با مسجد، به وحدت الهی نزدیک‌تر می‌شود.

هر یک از عناصر مسجد، بر تصویری از عالم ربانی و روضه رضوان اشاره دارد و حقایق متعالی را نمایان می‌سازد. گنبد، به عنوان بالاترین نقطه مسجد، همه مراتب وجود را در عالم هستی با پروردگار یکتا، مرتبط می‌کند که رنگ سبز آن، سمبل اسلام و نفس مطمئنه است.

مناره، جایگاهی است که خداوند، کلام خود را در قالب اذان، از آنجا به گوش مردمان می‌رساند؛ یعنی همان گونه که قرآن، انسان را به سوی خداپرستی رهنمون می‌شود، مناره نیز همچون نوری است که مسیر تاریک انسان را در این جهان، روشن می‌سازد.

دیوارهای مسجد، با ساحت اعتلایی، زمینه عروج انسان را به سوی عالم بالا میسر می‌سازد و تزئینات داخلی، چون گچ بری، کاشی‌کاری و مقرنس کاری، با نقوش پایان ناپذیر اسلیمی و هندسی، عالم لایتناهی و جاودانی ملکوت را به یاد انسان، می‌آورد.

مسجد، تبلور معنویت اسلامی بر زمین است؛ به گونه‌ای که از طبیعت که می‌تواند بهانه غفلت و فراموشی آدمی شود، مکانی می‌سازد که حضور الهی را همواره طنین‌انداز شود.

*روز جهانی مساجد

در سال 1969 میلادی مسجد الاقصی، قبله نخست مسلمانان، به دست صهیونیست به آتش کشیده شد. پس از این واقعه، همه ساله بیست و یکم اوت به عنوان روز جهانی مسجد، گرامی داشته می‌شود.

به درخواست جمهوری اسلامی ایران سازمان کنفرانس اسلامی هفته بزرگداشت مساجد را تصویب کرده است. این هفته از 30 مرداد آغاز می‌شود و تا پنجم شهریور ادامه دارد.

پیامبر گرامی اسلام (ص) پایه‌گذار نخستین مسجد است. ایشان مکانی را پایه‌گذاری کردند که علاوه بر عهده‌دار بودن نقش روحانی و معنوی، کانون فعالیت‌های اجتماعی مسلمانان نیز به شمار می‌رفت و به همین دلیل مسجد در طول تاریخ اسلام از ویژگی برجسته‌ای برخوردار بوده است.

در گذشته همه امور مسلمین در ابعاد مختلف، از جمله عقاید و فعالیت‌های فرهنگی، عبادی، سیاسی و اقتصادی، در مساجد انجام می‌شد.

مسجد، نمادی استوار از تمدن اسلامی در طول تاریخ بوده و ارزش و اعتبار خود را میان مسلمانان حفظ کرده است. در این میان، دوران صدر اسلام، درخشان‌ترین دوره در طول حیات مساجد است؛ چرا که در آن زمان، مسجد نه صرفاً محل عبادت، که محل فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی، قضایی و نظامی به شمار می‌آمد. برای احیای هر چه بیشتر مساجد باید کوشید آنها هر چه بیشتر به مساجد صدر اسلام نزدیک شوند و توانایی‌های فراوان خود را به فعلیت برسانند.

دین مبین اسلام را از جهت توجه به پایگاه‌های انسانی می‌توان مدرن‌ترین ادیان نامید که با وجود ظهور در بیش از 1400 سال قبل متمدن‌ترین اصول مدنیت را در قالبی نوین به بشریت عرضه کرد.

نگاهی ممتاز به اصول مدنیت مانند مشورت در آیات قرانی به صراحت وارد شده و در قرآن کریم سوره‌ای به نام شورا وجود دارد. از نظر فیزیکی نیز نخستین پایگاه انسانی و محل تجمع به نام مسجد در اسلام پایه‌گذاری شده و مسجد نخستین بنایی بوده که بزرگان اسلامی در ورود به یک سرزمین بر بنای آن همت گمارده‌اند. مساجد به عنوان کانون عبادت و نهاد تمام فعالیت‌های اجتماعی در تمام 14 قرن اخیر مورد احترام بوده و با وجود فراز و نشیب‌های متعدد در جایگاه اجتماعی موجودیت خود به عنوان یک موقعیت استراتژیک را حفظ کرده است. 30 مرداد سالروز به آتش کشیده شدن مسجد القصی توسط صهیونیسم به نام روز جهانی مسجد نامگذاری شده که در عین تلخی مفراط برای جهان اسلام می‌تواند مبدایی جدید برای توجه به هویت و جایگاه مساجد در جامعه کنونی باشد. اما به راستی جایگاه و اهمیت مساجد و نقش آن در توسعه امروز جوامع اسلامی چیست.

*جایگاه مساجد در نظام اسلامی بازیابی شود

آیت‌الله محسن مجتهد شبستری، امام جمعه تبریز با بیان اینکه مساجد کانون‌های وحدت، انسجام و تفکر مسلمانان هستند، تاکید کرد: در دوران نبی مکرم اسلام کارهای بزرگ و مهمی در مساجد انجام می‌شد و کارهای بزرگ اجتماعی، فرهنگی و نظامی حتی برگزاری مجلس عقد در مسجد صورت می‌گرفت، باید جایگاه مساجد در نظام اسلامی احیا شود. آیت‌الله شبستری با انتقاد از خلاصه شدن فعالیت‌های مسجد به نمازهای جماعت و برخی محافل سخنرانی اظهار داشت: مساجد باید در زمینه‌های مختلف از جمله نشست‌های تخصصی و مباحثه، کلاس‌های مختلف علمی، اوقات فراغت و دیگر برنامه‌ها فعالیت کند. وی با تاکید بر برگزاری کلاس‌های به‌روز در مساجد گفت: روحانیان باید محور فعالیت‌های مسجدی باشند. آیت‌الله شبستری خاطر نشان کرد: ارسال تجهیزات به مساجد باید با هماهنگی روحانیت و تعیین متولی خاص بر این تجهیزات باشد. نماینده ولی‌فقیه در آذربایجان شرقی همچنین از جوانان خواست تا با حضور در مساجد و شرکت در برنامه‌ها و مراسم دینی و فرهنگی، امید دشمنان برای غلبه فرهنگی به مسلمانان را به یاس تبدیل کنند.

*جهانی کردن اسلام در گرو جهانی شدن «؛ تفکر مسجدی « است

وی با بیان اینکه جهانی کردن اسلام در گرو جهانی شدن «؛ تفکر مسجدی « است، اظهار داشت: واقعیت امر این است که دشمنان ما علیه جوامع مسلمین و اسلام توطئه چینی می‌کنند، از سوی دیگر جوامعی که تفکر مسجدی در آنها رواج دارد، کمتر به ناهنجاری‌های اجتماعی دچار می‌شوند و نخستین آیه در مورد مسجد، با توصیف هدایتگری بشریت آمده است. وی ادامه داد: اگر دنبال تفکر مسجدی باشیم، با استناد از این آیه که هدایتگری را برای همه مردم می‌خواهد، جهانشمولی اسلام را در می‌یابیم، به واقع، دین اسلام برپایه جهانی شدن بنا شده و مسجد پایگاه اصلی مسلمانان است، تفکر مسجدی این است که در راه عدالت خواهی گام بردارید و از غیر خدا نترسید. پس از آن، اعمال عبادی خود را به درستی انجام دهید.

*محوریت مسجد در امور اجتماعی حفظ شود

حجت‌الاسلام حسین نوبری مدیر کل امور اوقاف و امور خیریه آذربایجان شرقی به عنوان متولی ساخت و نگهداری فیزیکی مساجد در استان نیز در در گفت‌وگو با خبرنگار فارس در تبریز می‌گوید: در امور اجتماعی باید محوریت با مساجد باشد و این امر در دوران سخت انقلاب مورد توجه بود.

وی بر نقش فرهنگ‌سازی مساجد تاکید کرد و افزود: برای جلوگیری از اسراف، علما در منابر مساجد اقدام به فرهنگ‌سازی کنند تا اثرات مثبت این صرفه‌جویی‌ها باعث ایجاد رفاه برای خانواده‌های دیگر به ویژه جوانان شود. مدیر کل اوقاف و امور خیریه آذربایجان شرقی با اشاره به وظیفه سخت‌افزاری این اداره کل در مورد مساجد تاکید کرد: هر چند وظیفه مهم ما در امر مسجدسازی و بازسازی و کارهای سخت‌افزاری مساجد است اما در زمینه مباح نرم افزاری و رونق مساجد نیز ملاحظات صورت می‌گیرد.

وی با اشاره به اهمیت مسجدسازی در جامعه اسلامی اظهار داشت: مسجدسازی خصوصاً در مورد مساجد جدید مورد حمایت است اما مسجدسازی با توجه به نیازهای جنبی صورت می‌گیرد.

حجت‌الاسلام نوبری ادامه داد: توجه به ساخت حسینی، کتابخانه و مجموعه‌های مختلف در نظر گرفته می‌شود که بتواند جوابگوی نیازهای متعدد فرهنگی باشد.

مدیرکل اوقاف و امور خیریه آذربایجان شرقی احداث چند واحد تجاری در ساخت مسجد را مورد تاکید قرار می‌دهد و می‌گوید: این امر موجب می‌شود تا درآمد مسجد تضمین شود.

*نقش مساجد در تقویت نظام تامین اجتماعی مورد توجه قرار گیرد

احمد علیرضا بیگی استاندار آذربایجان شرقی نیز از جمله شخصیت‌هایی استانی است که همواره به مساجد توجهی خاص داشته است.

وی بر محوریت مساجد در امور اجتماعی و همراهی مردمی تاکید کرد و گفت: همراهی مردم با محوریت مساجد در فقرزدایی و کاهش آسیب‌های اجتماعی موجب تسهیل این امر می‌شود.

بیگی ادامه داد: مساجد علاوه بر این امر می‌توانند موجب کارآمدی این قشر و تقویت نظام تامین اجتماعی در کشور شوند.

وی تاکید کرد: نقش مساجد در تقویت نظام تامین اجتماعی مورد توجه قرار گیرد و با همفکری مسجدی‌ها به بهترین شکل این مهم ممکن است. استاندار آذربایجان شرقی مساجد را بهترین نوع پایگاه محله‌ای می‌داند و تمرکز برنامه‌های اجتماعی در مساجد را یک برنامه پیشرفته اجتماعی قلمداد می‌کند. وی با اشاره به سابقه فعالیت موثر مساجد در سه دهه گذشته خواستار تداوم این نقش‌آفرینی در قالب‌های نوین می‌شود.

*امکان کارهای بزرگ با محوریت مساجد فراهم شده است
علی داننده، مدیرکل فرهنگ و ارشاد استان آذربایجان شرقی از جمله مدیران فرهنگی استان است که در دوران مدیریت وی بر فرهنگ استان توجه به مساجد و نقش آن به صورت خاصی افزایش یافته که البته بخش مهمی از این رویکرد نشأت گرفته از رویکرد کلان دولت در توجه به مساجد است. وی در این باره در گفت‌وگو با خبرنگار فارس گفت: باید در راستای تعامل‌افزایی میان نیروهای فرهنگی در مساجد و نشان دادن اهمیت کار فرهنگی تلاش بیشتری صورت گیرد. داننده تاکید کرد: کانون‌های فرهنگی هنری مساجد نیز یک بستر برای تمرکز امکانات مالی در مساجد برای کارهای فرهنگی است. مدیرکل فرهنگ و ارشاد استان آذربایجان شرقی با انتقاد از اینکه در دولت‌های قبلی توجه خوبی به مساجد نشده است، اظهار داشت: در شرایط کنونی باید به مساجد در برابر این تشکله‌ها توجه بیشتری شود چرا که مساجد از قابلیت خاصی برخوردارند که در گذشته از آنها غفلت شده است. وی تاکید کرد: مسجد بالاترین ظرفیت موجود در نظام جمهوری اسلامی ایران دارد و از ابتدای انقلاب مساجد پایگاه بوده‌اند. داننده اظهار داشت: در حال حاضر و با توجه به فعالیت دولت فرهنگی محور امکان کارهای بزرگ در حوزه مسجد فراهم است و باید از این ظرفیت استفاده کرد. وی افزود: ارائه طرح‌های فرهنگی از سوی کانون‌های فرهنگی مساجد باید به صورت جدی مورد توجه باشد. مدیرکل فرهنگ و ارشاد استان به نقطه‌ای مهم نیز سفارش کرد و خواستار حضور نیروهای فعال مسجدی در امر طرح نویسی فرهنگی شد. وی البته بر این موضوع نیز صحنه می‌گذارد که عمده نیروهای مسجدی از آموزش‌های لازم در این زمینه بهره‌چندانی نداشته و باید بر هنر طرح نویسی مزین شوند.

* آذربایجان شرقی بیش از 6600 مسجد دارد
مدیرکل تبلیغات اسلامی آذربایجان شرقی گفت: استان آذربایجان شرقی دارای بیش از 6 هزار و 600 مسجد است. حجت‌الاسلام حمید عظیمی به عنوان اصلی‌ترین متولی نرم‌افزاری مساجد استان از نبود ارتباط مناسب میان ائمه جماعت مسجدی و تعداد مساجد خبر می‌دهد. وی افزود: استان آذربایجان شرقی دارای 3 هزار و 419 مسجد در شهرها و 3 هزار و 244 مسجد در روستاها است که این تعداد مسجد در مقایسه با تعداد روحانیان، مبلغان و طلاب معمم استان بسیار زیاد است. حجت‌الاسلام عظیمی ادامه داد: البته تعداد زیاد مساجد استان، نکته‌ای ارزشمند برای خطه ولایت‌مدار آذربایجان محسوب می‌شود. مدیرکل تبلیغات اسلامی آذربایجان شرقی از مشکلی بزرگ در این میان پرده بر می‌دارد و آن را کد بودن برخی مساجد استان خبر داد و گفت: مشکل اصلی اینجاست که نباید این مساجد به علت کمبود روحانی را کد و یا نیمه فعال شوند. مدیرکل تبلیغات اسلامی آذربایجان شرقی تاکید کرد: روحانیان عامل اصلی جذب جوانان به مساجد هستند. وی همچنین خاطر نشان کرد: تفاوت حضور چشمگیر جوانان در مساجد در برخی ایام مانند اعتکاف در مقایسه با دیگر روزهای سال این واقعیت را نشان می‌دهد که هنوز مساجد آن جذابیت کافی را برای استمرار حضور جوانان ندارد. مدیرکل تبلیغات اسلامی آذربایجان شرقی همچنین بر تقویت و همدلی فعالان فرهنگی مساجد و پرهیز از هر گونه اختلاف نظر در مساجد تاکید کرد و خواستار حفظ وحدت آرا نظر در بین تشکلهای موجود در مساجد شد. وی ادامه داد: در صورت داشتن یک رای و نشاط اجتماعی هیچ اختلافی در بین ائمه جمعه، هیئت امناء، انجمن اسلامی و پایگاه‌های مقاومت بسیج رخ نخواهد داد.

*مساجد تفاوتی بنیادین با سایر اماکن تعبدی فرق مذهبی دارد
صمد باباپور استاد جامعه‌شناسی دانشگاه‌های تبریز نیز مساجد را در طول تاریخ اسلام همواره مرکز وقوع مهم‌ترین اتفاقات اجتماعی و سیاسی دانست و گفت: این نقش‌آفرینی به واسطه تاکید خاص اسلام بر محوریت مساجد در امور مختلف بوده است. وی با اشاره به تفاوت بنیادین مسجد در اسلام با سایر اماکن تعبدی در ادیان مختلف تاکید کرد: گوشه‌گیری، انزوا و کناره‌گیری از تحولات جامعه این اماکن مذهبی در برابر نقش پر جنب و جوش مساجد سبب چهره متمایز مساجد در مقایسه با مکان‌هایی شده است که همواره انسان‌هایی خمود و گریزان از جامعه را در خود جای داده است. باباپور گفت: این چهره شاداب و فعال مساجد سبب جذب نیروهای متدین و فعال جامعه به این اماکن شده و موجب محوریت مسجد در امور فرهنگی، اجتماعی و حتی سیاسی شده است.

استاد جامعه شناسی دانشگاه‌های تبریز گفت: مساجد نقش اجتماعی خود را با حضور جوانان و با محوریت آموزش‌های قرآنی و مذهبی پررنگ‌تر می‌کنند، ایفا خواهند کرد. وی انقلاب اسلامی ایران را تبلور عینی نقش‌آفرینی مساجد در امور اجتماعی و سیاسی دانست و تصریح کرد: انقلاب مسجدی بهترین تعبیر برای انقلاب اسلامی ایران است که بدون اغراق به واقعیت پیوست. باباپور گفت: این هدف که عده‌ای در صدد دور ساختن برنامه‌های مذهبی از مساجد هستند توطئه‌ای هدفمند است که در سال‌های اخیر به شدت دنبال می‌شود و عده‌ای نیز ناخواسته به این جریان پیوسته‌اند. وی خاطرنشان کرد: برخی فرق انحرافی که موجودیت خود را در مساجد غیر ممکن می‌دانند با تشکیل جلساتی به اصطلاح مذهبی در برخی منازل و یا مکان‌های دیگر به نشر افکار باطل خود می‌پردازند.

* سخن پایانی

نقش‌آفرینی مساجد در طول تاریخ اسلام را می‌توان در چند برهه مهم مورد بررسی قرار دارد که بی‌تردید نقش مساجد در چند دهه گذشته و خصوصاً پس از پیروزی انقلاب اسلامی یکی از مهم‌ترین این نقش‌آفرینی‌ها به شمار می‌رود. مساجد در ابتدای انقلاب به سرعت از نظر پایگاه اجتماعی رشد کرده و محور تمام فعالیت‌های محله‌ای و حتی شهرستانی شدند. با فاصله گرفتن از سال‌های اولیه انقلاب نقش مساجد در عرصه فعالیت‌های اجتماعی بار دیگر رو به افول گذاشته و دیگر از آن شور حال سال‌های اولیه انقلاب در مساجد خبری نیست. به نظر می‌رسد نگاه شعورمندانه به کارکرد اجتماعی مساجد می‌تواند در کنار شور جوانان مسجدی یک حرکت رو به جلو تاثیرگذار در عرصه اجتماعی باشد. این تجربه موفق را مسلمین در یک فرآیند منظم و چندین صد ساله تجربه کرده‌اند و مساجد یک جایگاه منطقی و البته تاثیرگذار و معنوی در جامعه اسلامی داشته‌اند. همگرایی میان نیروهای مسجدی در کنار احترام افزایی متقابل میان جوانان و ریش سفیدان خواهد توانست نشاط و شادابی مساجد را بیش از گذشته افزایش دهد.

* روزی می‌آید که...

روزی خواهد آمد که صدای اذانت از همه بام‌های بلند جهان بگذرد و خورشید تابیده بر گنبد فیروزه‌ایت، شب‌های بی ستاره را روشن، و عطر نماز جماعت تو، همه کوچه پس کوچه‌های غم زده را، راهی بقیع کند. روزی می‌آید که هیچ نمازگزاری، دیگر در مسجدهای 171#&الخلیل; و...، به خون نخواهد غلطید. روزی می‌آید که صف‌های به هم پیوسته نماز، دست‌های بیت المقدس را به گردن گرمی کعبه برساند. روزی می‌آید که سر هر کوچه‌ای، از نیویورک تا هند و چین و از شرق تا غرب، یک مسجد ایستاده باشد؛ در حالی که صدای دل‌انگیز اذان، تا آن سوی آسمان هفتم طنین‌انداز می‌شود.

گزارش از وحید زینالی - مرتضی احمدپور